

TANKENS LYS

Af Alexander Carnera

Simone Weil forblev hele sit korte liv en marginal figur i fransk åndstiv, men hendes tænkning er mere relevant end nogensinde. I sit opgør med partipolitikken og sin sociale indignation anviser Weil en alternativ politisk kurs, hvor opmærksomhed, åbenhed og evnen til at sætte sig ud over sig selv står i centrum.

Den franske filosof Simone Weil blev optaget i den berømte eliteskole École Normale Supérieure på samme tid som Simone de Beauvoir og forlod skolen med udmærkelse i 1931.

Men her hører alle ligheder

også op. Beauvoir gjorde intellektuel karriere, Weil forblev en grænsesøgende marginalfigur, en såret intellektuel, der døde allerede som 34-årig i 1943. Hun var en social aktivistisk tænkner drevet af et ønske om at afsløre især arbejderens lidelsesfulde sandhed. Hun var en grænsesofosof, der mente, at mennesket er fanget mellem en manipuleret verden og en længsel efter godhed og skønhed. Og så var hun en hjemløs kristen mystiker, der dyrkede en såkaldt kenotisk ydmygelse – en selvtomning af egen vilje i bon for Gud. Simone Weil tænkte det menneskelige vilkår med et nøgent klarsyn, fri for idoler og udsmykning.

To parallelle spor løber gennem Weils forfatterskab, et politisk-filosofisk og et åndelig-eksistentiel, og det er umuligt at adskille hendes skrifter fra hendes liv. Hendes kald – at tage den lidende menneskeheds byrde på sig –, gjorde hende vanskelig at omgås, og fremfor at gå på kompromis foretrak hun den radikale ensomhed. Som barn udviklede Weil tidligt en næsten overmenneskelig sans for andre menneskes lidelser. Så snart hun opdagede, at hun fik mere at spise end fattige børn, gemte hun større og mindre rationer, noget hun fortsatte med resten af livet lige til den dag hun døde på et sanatorium i Sydengland.

Note om almen afskaffelse af de politiske partier, der netop er udkommet på dansk på Forlaget Aleatorik, blev skrevet i 1943, kort før Weils tragisk korte liv fandt sin afslutning. Hun var i London, hvor hun var med til at samle den Frie Franske Organisation under Général de Gaulle, men blev chokeret og skuffet over de franske politikeres forseg på at falde tilbage til de ødelæggende partipolitiske spil – splittelse, rivalisering og nedgørelse af modstanderen. Teksten blev første gang trykt på i La Table ronde i 1950 og dengang fremhævet af blandt andre surrealismens grundlægger André Breton, samt Weils

tidligere læremester, Sorbonne-filosofen Alain Chartier.

GRAVSTEN OVER PARTIKULTUREN

Ideen om et 'parti' opstod som et republikansk ideal i kølvandet på Robespierres rædselsregime, inspireret af tanken om almenviljen, som den optræder i Rousseaus *Samfundspagten*. Weil betoner vigtigheden af denne idé, men også hvor vanskelig den er at realisere i praksis. Det er nemlig i kraft af menneskets evne til at reflektere over et generelt problem og give udtryk for en mening – og herefter få disse meninger til at stemme overens, at man anerkender, at den universelle konsensus peger mod sandheden.« Det er evnen til at neutralisere tilfældige lidenskaber, der gør det muligt at stile mod retfærdige institutioner og samfund. Weil argumenterer for, at kun en stræben efter retfærdighed og sandhed kan være styrende for en politikers virke og dømmekraft, og at denne aldrig kan tilslidesættes af et tilhørsforhold til et parti. Desværre er det netop dét, partier gør: indsæver politikernes virke og tvinger dem til at gå i takt:

»Et politisk parti er en maskine, der har til formål at fremstille kollektive lidenskab-

er. Et politisk parti er en organisation konstrueret til at udøve et kollektivt pres på alle dets medlemmers tænkning. Det første, og når alt kommer til alt, endelige mål for ethvert politisk parti er dets eget endeløse fremgang.«

Det får Weil til at konkludere, at ethvert parti i udgangspunktet, såvel som i sin stræben, er totalitært. Ikke så snart har partiet udtalt sine ædle hensigter, før det undermineres af ting, der aldrig i sig selv kan være mål, men kun midler. Det være sig penge, magt, stat, national stolthed, økonomisk produktion og universitetsdiplomer. Kun godhed, det vil sige retfærdighed og sandhed, kan være mål, mener Weil. Problemet er, at sandhed og retfærdighed gøres til en personlig synsvinkel eller til noget vi kalder 'min fortolkning'. Vi ser kun de almene problemer gennem vores egne sproglige konstruktioner, og bliver dermed ude af stand til at tænke forandring gennem erfaring. Vi forveksler tanker med meninger, fornuft med individuelle valg. Men det er fordi vi, ifølge Weil, har mistet begæret efter sandheden, hvilket vil sige evnen til at modtage lyset, tænkningens drivkraft, der siger mod noget ubetinget. Det er vor tids sygdom, at en forpligtelse

Det er vor tids sygdom, at en forpligtelse på tænkningen erstattes med indtagelsen af en position 'for' og 'imod' en holdning.

på tænkningen erstattes med indtagelsen af en position 'for' og 'imod' en holdning. Men som Weil understreger: »Hvis man anerkender, at der findes en sandhed, er det kun tilladt at mene det, der er sandt. Man mener altså noget, ikke fordi man er fransk, katolik eller socialist, men fordi evidensens umodstætlige lys tvinger én til at mene sådan, og ikke anderledes.«

OPMÆRKSOMHEDENS LYS

Weil vender sig mod den moderne idé, at mennesket foretager sine valg i en verden uden objektive værdier. Derfor må tankens evne til opmærksomhed være en stræben mod en ydre autoritet, ikke en Gud eller indbildt fantasi, men en normalitet, som er givet med det gode. Moral er en evne til at handle, men det er også en evne til at se virkeligheden og ens medmennesker på en sand måde, frijort fra fordomme og fastlåshed. Fremfor meningernes snakkeri og 'for' og 'imod', betoner Weil opmærksomhedsevnen læringsproces, der i hendes optik er et andet ord for sandhed som det, der bestemmer den menneskelige tilstand. Fra hovedværkerne *Tyngden og nåden* (*La pesanteur et la grace*, udkommet senere i år på dansk) til *Den store forventning*, er begrebet om opmærksomhed afgørende.

Det gode bliver Weils erstatning for Gud. Gud er et billede på det gode, men vi må gå ud over billedet. Det være sig partiets doktriner eller anden gruppesalighed, som spærres os inde i selviske følelser og en jagt på konformitet i livsførelse og tanke. Opmærksomhedsevnen er den evne, hvor vi bryder gennem de indbildte fantomer, en evne til at se andre, se ting, se verden. At se handler derfor om at overvinde den afstand til virkeligheden, »som er mere færlig end de, måske, onde instinkter, som er mennesket iboende.« Afstand til virkeligheden opstår, fordi vi

er afkoblet fra dybden i vores egen oplevelse af tingene. En dybde og resonans, der ikke udgår fra os selv, men fra tingene, fra vores forbundethed med tingene. Tankens opmærksomme lys handler om at nærme sig tingene. At tænke er at blive båret hen til tingene og ind i dem. Den opmærksomme tanke fremmer passivitet, altså modtageligheden, så man kan bære. Det er et tillidens sted, et sted, der lyser. Heraf Weils betoning af opmærksomheden som en evne til at være 'tom men åben'. »De uheldige har ikke brug for noget andet i verden end mennesker, der yder dem opmærksomhed. Evnen til at yde opmærksomheden til de, som lider, er en sjælden og vanskelig ting; den er et mirakel.« skriver hun i *Tyngden og nåden*. Derfor er stræben efter det gode en læringsproces, der mere handler om modtagelighed end om bemyndigelse.

FRIGØRELSE KRÆVER MOD

Weils tanker om en erfaring af usathed som grundfigur for politisk tænkning tages i disse år op af Giorgio Agamben og homo saceren; Jacques Rancière og uligheden; Hannah Arendt og sårbarhedens politik; Judith Butler og immigranternes sorgarbejde. Weil så en nær sammenhæng mellem flokdyrs falske liv

og dyrkelsen af personligheden, jagten på personlige ting, besiddelse og præstige. Weils kamp for den udsatte menneskehed og objektiv godhed kan sammenfattes i behovet for et nyt begreb om opmærksomhed. Og kan rummes i en mistillid til det vi i dag kalder selvet, med fokus på selvudvikling og politisk mangelighed. Hvorfor ofrer vi alt for penge, magt, præstige, nations- og partidyrkelse? Hvorfor indgår vi konstante skamfulde kompromiser gennem ligegyldigt forbrug, falske behov, status, lidt grøn økonomi her og der, der ikke tager fat ved roden? Efter mødet med Simone Weil er man ikke i tvivl: Virkelig frigørelse kræver mod, et vædsættet usædvanlig intelligens og nye måder at tænke på.

NOTE OM ALMEN AFSKAFFELSE AF DE POLITISKE PARTIER

Af Simone Weil

Befri tænkningen fra partiets lænker. Simone Weils smædeskrift mod de politiske partier foreligger nu for første gang i dansk oversættelse.

Parterierne er en vidunderlig mekanisme, som på det nationale plan sørger for, at ikke en eneste ånd kan henlede sin opmærksomhed på den indsats, der består i at skelne det gode, retfærdigheden og sandheden i de offentlige anliggender. Deraf følger – med undtagelse af få tilfældige sammentrefer – at der kun vedtages og gennemføres tiltag, som er i modstrid med det fælles bedste, retfærdigheden og sandheden.

Hvis man overdragede organiseringen af det offentlige liv til djæveln, ville han ikke kunne finde på noget mere opfindsomt.

Hvis virkeligheden tidligere har været en smule mindre dystre, så er det fordi partierne endnu ikke havde forterret alt. Men har virkeligheden faktisk været en smule mindre dystre? Var den ikke netop så dystre, som skildringen her har skitseret? Har begivenhederne ikke påvist dette?

Vi må indrømme, at den spirituelle og mentale undertrykkelsesmekanisme, som tilhører partierne, historisk blev indført af den katolske kirke i dens kamp mod kætteri.

En konvertit, som træder ind i kirken – eller en troende, der forhandler med sig selv og beslutter sig for at blive – er blevet klar over, hvad der er sandt, og hvad der er godt i det katolske dogme. Men idet han overskrider tærsklen, erklærer han samtidig ikke

at være ramt af anathema sit, det vil sige, at han på én gang accepterer alle såkaldt 'strenge trosartikler'. Artikler, som han ikke har studeret nærmere. Artikler, som selv den med en høj grad af intelligens og dannelse, ville skulle bruge mere end et helt liv på at studere, eftersom et sådant studie implicerer et studie af de historiske omstændigheder af enhver fordommelse. Hvordan tilslutter man sig bekræftelser, man intet ved om? Det er nødvendigt betingelsesløst at underkaste sig den autoritet, som disse påstande udgår fra.

Derfor ønskede Thomas Aquinas kun at hævde sine bekræftelser gennem kirken autoritet, med udelukkelse af ethvert andet argument. For, som han sagde, intet er mere nødvendigt for de, som accepterer denne autoritet, og intet argument kan overtale dem, som afviser den.

Således bliver evidensens indre lys; evnen til at skelne, skænket til den menneskelige ånd ovenfra som svar på dets begær efter sandhed, kasseret og fordømt til underdanige opgaver, såsom hovedregning, og ekskludert fra enhver søgen, der har med

menneskets spirituelle skæbne at gøre. Tænkningens drivkraft er ikke længere det ubetingede, udefinerede begær efter sandhed men begæret efter at tilpasse sig en på forhånd etableret lære.

At den af Kristus etablerede kirke i så stor udstrækning således har kvalt sandhedens ånd – og hvis den, på trods af inkvisitionen, ikke har kvalt den fuldstændigt, er det udelukkende fordi mysticismen tilbød et sikkert tilflugtssted – det er tragisk ironi. Det er ofte blevet bemærket. Men man har dog i mindre grad bemærket den anden tragisk ironi, nemlig at den oprørske bevægelse på mod det inkvisitoriske regimes kvælertag på ånden har taget en sådan drejning, at den har videreført selve det foretagende at kvæle ånden.

Der findes intet mere bekvemt end ikke at tænke.

Reformationen og renaissanceens humanisme, som begge var et resultat af dette oprør, har i høj grad bidraget til at vække efter tre århundredes modning – ånden fra dette i vores demokrati, der blev grundlagt på partiernes spil, hvor ethvert parti var en lille, verdslig kirke udrustet med truslen om ekskommunikation. Partiernes indflydelse har inficeret hele vor tids mentale liv.

En person, der melder sig ind i et parti, har sandsynligvis bemærket noget i dette partiets handlinger og propaganda, som har forekommet ham retfærdigt og godt. Men han har aldrig undersøgt partiets stæd i alle det offentlige livs problemer. Ved at træde ind i partiet accepterer han en række positioner, som han ikke har kendskab til. Han underlægger således sin tænkning partiets autoritet. Når han, lidt efter lidt, lærer disse stædeter at kende, kommer han til at anerkende dem uden videre undersøgelser.

Det er netop situationen for den, som tilslutter sig den katolske ortodoksi, sådan som den er udtænkt af Thomas Aquinas.

Hvis en person, idet han søger medlemskab, siger: »Jeg er enig med partiet på det, det og det punkt, jeg har ikke undersøgt dets andre positioner, og jeg forbeholder mig fuldt ud min holdning, indtil jeg har foretaget en nærmere undersøgelse,« vil han uden tvivl blive bedt om at komme tilbage senere.

Men i grunden, med forbehold for visse undtagelser, adopterer en person, der tilslutter sig et parti lydigt den åndelige attitude, som senere vil blive udtrykt med ordene: »Som monarkist, som socialist mener jeg, at...«. Det er i den grad bekvemt! For det er ikke at tænke. Der findes intet mere bekvemt end ikke at tænke.

!

Simone Weil (1919–1943) var en fransk filosof, mystiker og politisk aktivist. Hendes smædeskrift mod de politiske partier, *Note om almen afskaffelse af de politiske partier*, fra 1940, foreligger nu for første gang i dansk oversættelse.

Simone Weil, *Note om almen afskaffelse af de politiske partier*, Forlaget Aleatorik.

